

CODÁU ANNAMÁRIA

VÁNDORGENERÁCIÓ

Márton Evelin: *Szalamandrák éjszakái*

■ Borítója alapján könnyen gyermekkönyvnek lehetne nézni a *Szalamandrák éjszakáit*. Nagyon szép, játékosan stilizált afrikai környezettel, türkiz éjszakával és röpködő szalamandrafigurákkal teli barátságos, könnyed atmoszférát ígér, miközben a regény oldalain könnyedségről legfennebb a szöveg gördülékenységeinek vonatkozásában beszélhetünk, amely belevonzza és magával sodorja az olvasót azokba a mélységekbe, amelyekkel az elbeszélő a teljes szételés és megállításának kísérleteként néz szembe.

A saját „lelki nyavalyákban” való alámerülést úgy beszéli el a harmincas éveinek elején járó, félig erdélyi magyar, félig perzsa Anwar, hogy a narráció mintegy spirális alakban mélyülő struktúráként hat, amely a problémák általánosabb, felülete-sebb és cinikusabb módon való megemlégtetésétől koncentrikus körökben jut el egy (több) zaklatott sors legelmondhatatlanabb tapasztalataihoz. Folyton visszatér azokra az esetekre, amelyeket korábban csak sztoriszinten villantott fel, egyre többet árul el a gyerekkoráról, a kapcsolatairól, s így Anwar múltja annak traumáival együtt (szülők válása, megerőszkolás, öngyilkossági kísérletek, petefészekrák stb.), illetve szinte valószerűtlenül szétcsúszott jelene a tér- és időbeli síkváltások és folytonos újrakiegyesítések révén áll össze történeté. Mindezzel párhuzamosan a

regény elején klisészerűnek ható s így elidegenítő hatású megfogalmazások helyett egyre személyesebb és saját(os)abb kitérüléseket olvasunk.

Történetét, afrikai menedékében tartózkodva Anwar egyféle számvetésként írja meg, mintegy terápiás céllal, de nemcsak egyéni sorsára tekint vissza. Miközben saját múltját és az életében felbukkanó emberekhez fűződő viszonyát próbálja megérte(t)ni (és valamelyest legitimálni), tulajdonképpen egész korosztálya helyzetét vizsgálja, s így lesz a regény generációs történet is. Egyik legmeghatározóbb felismerése, hogy a harmadik évezred elején nem működtethetők már azok a hagyományos kategóriák, amelyek révén szüleink, nagyszüleink meghatározták identitásukat és életformájukat (család, templom, iskola, munka, hagyomány, nemzet), viszont nem lehet teljesen elkülönülni sem ezektől. A „szalamandrák” (Anwar és baráti köre nevezik így magukat) mintha ezeknek a fölülírására szánt címke lenne, a szalamandra totemállat, mert kételtű volta jól jellemzi a köztetes pozíciókat: a vegyes családból való származást és ezen belül/vagy a Romániában való kisebbségi létet (Anwar magyar–perzsa, Milen magyar–bolgár, Kajgal tatár – ők a „falka” magva), de a kételtűség ugyanúgy vonatkozik például a szexualitásukra is. Életvitelük, amely a „normához” viszonyítva „totális örület” (tudatmó-

dosító szerek mindennapos használatától a homoerotikus vonzalmak bonyodalmáig), egyrészt egy fluiddá váló identitásnak a megélésére tett kísérlet, a társadalmi elvárások kibillentése. Ilyen kibillentés már az is, hogy Anwar anyja egy hagyományosan férfinévvel ad lányának – nem öncélú különködéséért, hanem egyszerűen azért, mert tetszik a hangalakja. Másrészt ott a folytonos menekülés a kételtűségéből fakadó dilemmák előtt: „A hazátlanságba persze bele lehet születni. Ezt bizonyítja a mi ékes szalamandra csapatunk is. És ezért alakultak ki olyan furcsa anomáliák a gondolkodásunkban, mint például az, hogy éjszaka könnyebb elviselni az életet, mert az éjszakában nagyobb cinkosságra van szükség, egyáltalán hogy az éjszaka befogadóbb, mint a nappal. Nappal tudni kell azt, hol a helyed. Az éjszakába? Bármilyen befér. Az éjszakába bárki befér. Az éjszakában mindenkinek van helye. Illetve: az éjszakában nincs szükség helyre.”

Anwar, az „örök-kamasz vándorló” mégis folyton a helyét keresi a Kincsestől (Kolozsvárra ismerünk rá) a Béke Városáig (Bukarest), a deltától a Sárga-partig, Galactól az afrikai Amaniig, s gyakran a hajléktalanság határán él. A nagyvilág különböző pontjai nem pusztán meneküléskényszerének stációi, hanem állandó idegenségérzete is hajtja, illetve az az elv, hogy a haza egy irány – ez pedig örökös mozgásban levést, meg nem állapodást feltételez. Ehhez képest a regény vége felé elhangzó következtetés – „Azt hiszem, a hazám én vagyok” – kissé elnagyoltnak és lezárt-nak tűnik. Valószínűleg egyfajta öntörvényűség megfogalmazásának a gesztusa ez, hisz többször is megfogalmazódik, hogy Anwar nem kötődik helyekhez, bár foglalkoztatja őt a város mint belátható és belátható tér, ebbe magánmitológiaiaként íródna bele azok az események, amelyek ba-

rátaihoz és szerelmeihez kapcsolják. A barátok és szerelmek pedig talán a legmeghatározóbb viszonyítási alapok az életében, még akkor is, ha kapcsolataiban sem a megállapodást keresi, s például a házasság is csak olyasvalami, amibe belesétál, de tulajdonképpen sem érdek, sem szerelem nem vezérli ebben. Sorozatos szerelembe esésről, lelkének több „örökös társbérletéről” ír, arról, hogy mindenki „az igazi”, csak mindig másképp, s ez a sokféleség, pluralitás megférhet egymás mellett (akár a sokféle nemzetiség, akár a különböző hazák ugyanabban az országban). Ezekről az „igazikról” túl sokat nem tudunk meg, mivel Anwar egyes szám első személyű elbeszélésén keresztül látjuk őket – tehát csupán azt, hogy mennyire érdekesek vagy éppen egzotikusak. „Mindennek és mindenkinek létezik egy bennem lakó mása” – ezért tűnik úgy, hogy sokszor mintha nem is személyiségeket láttatna, hanem az őket övező légkört, amit gyakran még erőteljesebben misztifikál a névadás (van Pilóta, Bölcs, Gróf, Doktor stb.). A legjobban közülük Milen alakja körvonalazott, naplójából is beemel részleteket az elbeszélő, de ez csupán a ragaszkodás gesztusaként lehet indokolt, mert amúgy Milen álentellektüel fejtegetései nőkről, férfiakról, szexről, boldogságról tulajdonképpen nem gazdagítják a regényt, Anwar érzékeny reflexiói mellett csak hangzatos szentenciák.

A szeszélyes és szenvedélyes Anwar az önösszeszerelés útját járja, egyre több az önbiztatás, az önerősítés („hiszek abban, hogy ha az ember elég erős, ki tudja gyógyítani magát mindenféle bajból”; „le kell győznöm magamban a démonokat”) – hogy ez mennyire sikerül, arra nincs rálátásunk. De mindenesetre sokat kiír magából, helyenként a sokkhatás kedvéért. Bár saját maga is kételkedik kisése, „Hogy mi az igaz és hiteles mindabból, ami betölti ezt a két borító kö-

zé szorított zajt, azt meg nem tudnám mondani”, a vallomás és a számvetés gesztusa válik fontosabbá egy olyan életforma kapcsán, amely

lehet deviancia, lehet átmeneti krízis, de legbensőbb szándéka szerint „igazi egymásra találás, a testeken át a búbánatos lélekig”.

ELEGÁNS MOZDULATTAL

Vallasek Júlia: *Angolkeringő*

Annak ellenére, hogy a cím első halálra talán másra utal, a szerző kötetében esszéket gyűjtött egybe, és pedig regényelemező esszéket. A szerző elmondása szerint a kötet azért kapta az *Angolkeringő* címet, mert ebbe egyrészt beletartozik az is, hogy angol nyelven író, angolként definiálható szerzőkről fog szólni, másrészt, hogy a benne lévő írásokat esszé formában akarta megírni. Az esszék tehát kevésbé akadémikus, olvasmányos stílusban íródtak, abban a reményben, hogy felkelthetik az olvasók érdeklődését olyan angol nyelven író szerzők iránt, akik magyar nyelvterületen esetleg kevésbé ismertek. A kötet célja e szerzők pályaképének körvonalazása egy-egy fontosabb, esetleg aktuális művük kiemelése által.¹

Az *Angolkeringő* gyűjtőnév alá sorakozó esszék témájának tizenkilenc szerző műve adja az alapot. E szerzők között van brit, dél-afrikai, ír, kanadai, indiai és japán származású is, de a közös bennük az, hogy mind angol nyelven írnak. A szerző által elemzett regények közül eddig viszonylag kevés jelent meg magyar fordításban, románul viszont annál több, és ha nem is olvasmányélményeinkből, de a vászonról vagy képernyőről ismerősek lehetnek a művek, legtöbbszörük ugyanis (Ian McEwan és mások műveit) már megfilmesítették. A szerzők kiválasztásánál nem adott műveik kritikai háttere adta az alapot, hanem azon mű-

vek, amelyek az esszékötet szerzőjét valamilyen szempontból megragadták.²

Vallasek Júlia a kortárs angol nyelvű irodalom legmarkánsabb egyéniségeit hozza közel a magyar olvasókhöz. Ilyen például a Nobel-díjas Alice Munro és Doris Lessing, de John Banville, Jeanette Winterson vagy Salman Rushdie is, és a sort még hosszan folytathatnánk. Számos érdekes szerző, számos érdekes írással, akiket – mint Láng Zsolt is megjegyzi recenziójában – a kötet szerzője személyes ismerőseinkké tesz, mesél róluk, betájolja őket, hogy mi az, amiben hasonlítanak egymáshoz és mi az, amiben különböznek esetleg. Van a szövegekben egy felkészítő, bevezető, kollokvialis jelleg, mint amikor beszélgetünk egymással, összevetve gondolatainkat. Olyanok – hangzik Láng Zsolt konklúziója –, mint a jó tanárok, amelyek esetében annál, hogy mit mondanak, az a fontosabb, ahogyan mondják, ahogyan mozognak vagy ahogyan a kalapjukat leteszik. Vallasek Júlia esszéi „elegáns mozdulattal” teszik le kalapjukat az olvasók elé.³

De hogy konkrétan ez az elegáns mozdulat miben is nyilvánul meg szövegszerűen, azt a következőkben néhány példával szeretném illusztrálni. Ilyen példa lehet Hanif Kureishi *Az utolsó szó* című regénye kapcsán írt következő néhány sor: „Miközben a mondatok olajozottan gördülnek, a történet könnyedén